Mikko Dufva,
Johtava asiantuntija,
Sitra
22.11.2023

Lausunto tulevaisuusvaliokunnalle liittyen suomalaisen yhteiskunnan kannalta merkittäviksi nouseviin asioihin
(O 9/2023 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2023 - 2027)

Kiitämme mahdollisuudesta lausunnon antamiseen. Keskitymme tässä lausunnossa ensin lähestymistapaan, eli siihen millaisia menetelmiin, toteuttamistapaan ja hyödyntämisen varmistamiseen liittyviä asioita tulisi ottaa huomioon selvityshankkeissa. Muuttuneessa maailmassa myös tulevaisuustyön on muututtava ja avaamme oman työmme kokemusten pohjalta hyväksi havaittuja keinoja vaikuttavampaan työhön.

Lausunnon toisessa osassa keskitymme sisällöllisiin nostoihin. Lähtökohtana on tammikuussa 2023 julkaisemamme megatrendiselvitys. Se antaa edelleen hyvän kokonaiskuvan muutoksista. Täydennämme sitä havainnoilla ja tulkinnalla tammikuun jälkeisistä tapahtumista ja asioista, joihin ei vielä kiinnitetä tarpeeksi huomiota.

Lähestymistavat: mitä tulee ottaa huomioon tavassa toteuttaa selvityshankkeita?

Maailma on muuttunut viime vuosina merkittävästi. Tulevaisuudentutkijat ovat jo pidempään puhuneet, että olemme siirtyneet aikaan, jota kuvaavat monimutkaisuus, kasvava epävarmuus, ristiriitaisuus ja konfliktit. Tällainen ”postnormaali” aika haastaa myös ennakointia ja tulevaisuusajattelua. Vaihtoehtoisten ja toivottavien tulevaisuuksien hahmottamisen rinnalla tulee yhä enemmän kiinnittää huomiota siihen, miten ylipäänsä ajattelemme tulevaisuuksia. Millaisia oletuksia meillä on tulevaisuuden suhteen? Mitä otamme huomioon ja mitä jätämme huomiotta? Kuka osallistuu keskusteluihin tulevaisuuksista ja kuka tulevaisuuksien hahmotelmissa on edustettuna?

Omassa työssämme olemme havainneet, että postnormaali yllätysten aika edellyttää erityisesti oletusten haastamista, tulevaisuusvallan laajentamista ja tulevaisuusajattelun kyvykkyyksien lisäämistä.

Mikko Dufva,
Johtava asiantuntija,
Sitra
22.11.2023

Oletusten haastaminen luo tilaa toisenlaisille tulevaisuuksille

Elämme murrosaikaa, jossa on uudistettava monia rakenteita ja toimintatapoja. Tämä edellyttää innostavia ja nykyhetken haasteet huomioivia kuvauksia toivottavista tulevaisuuksista. Haasteena kuitenkin on, että olemme tottuneet ajattelemaan tulevaisuutta nykyhetken jatkeena: tulevaisuus on vähän niin kuin nykyhetki, mutta teknologia on kehittyneempää. Tai vaihtoehtoisesti saatamme olla kiinni vanhoissa tutuissa tulevaisuuksien kuvauksissa, jotka eivät enää auta ratkaisemaan tämän hetken haasteita.

Yllätykset kumpuavat kyvyttömyydestä haastaa oletuksia ja kuvitella toisenlaisia, joskus myös hankalalta tuntuvia tulevaisuuksia. Esimerkiksi pandemian mahdollisuus oli mainittu useissa tulevaisuusraporteissa, mutta sen vaikutuksia ei silti oltu sisäistetty – ennen kuin se osui kohdalle. Toisenlaisia, yllättäviä ja hankalia tulevaisuuksia on mahdotonta sisäistää, ellei pystytä tunnistamaan ja haastamaan tulevaisuutta koskevia oletuksia. Minkä oletamme pysyvän muuttumattomana? Millaisen oletamme tulevaisuuden joka tapauksessa olevan?

Käytännössä oletusten haastaminen tarkoittaa huomion kiinnittämistä heikkoihin signaaleihin ja narratiiveihin. Heikot signaalit ovat ensimerkkejä mahdollisesta muutoksesta – asioita, jotka tuntuvat kummallisilta tai jopa naurettavilta, mutta samalla merkittäviltä. Heikkojen signaalien hyöty ei tule niinkään siitä, että ne kertoisivat tulevaisuudesta, vaan siitä, että ne auttavat haastamaan olemassa olevia ajatustapoja. Ne auttavat kysymään ”mitä jos?”. Esimerkkejä ja työkaluja heikkojen signaalien tunnistamiseen, tulkintaan ja hyödyntämiseen löytyy mm. Sitran heikot signaalit -sivustolta.

Narratiivit tarkoittavat tarinoita ja vertauskuvia, joita käytämme, kun kuvailemme tulevaisuutta. Millaisena tulevaisuus esitetään, mitä pidetään mahdollisena, mikä on toiminnan logiikka tulevaisuuden kuvauksessa? Tulevaisuutta koskevat narratiivit kehystävät tulevaisuuskeskustelua ja saattavat rajata monia näkökulmia keskustelun ulkopuolelle. Narratiiveja voi kuitenkin tunnistaa ja haastaa, sekä löytää toisenlaisia narratiiveja, jotka avaavat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia. Esimerkki tällaisesta työskentelystä narratiivien ja tulevaisuuksien kuvausten parissa on Sitran Talouden monet tulevaisuudet -työpajasarja.

Ehdotamme, että selvityshankkeissa kiinnitetään erityistä huomiota tulevaisuutta koskeviin oletuksiin ja narratiiveihin.

Mikko Dufva,
Johtava asiantuntija,
Sitra
22.11.2023

Tulevaisuusvallan laajentaminen on välttämätöntä demokratian vahvistamiseksi

Oletukset ja niiden haastaminen linkittyvät tulevaisuusvaltaan. Tulevaisuusvalta tarkoittaa kykyä vaikuttaa siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena ja toivottavana. Tällainen kehystys vaikuttaa siihen, miten toimimme nykyhetkessä, ja sitä kautta myös siihen, millaiseksi tulevaisuus muotoutuu. Oleellinen kysymys onkin, mistä nämä kehystykset tulevat ja kuka pääsee niihin vaikuttamaan?

Tällä hetkellä tulevaisuuskeskustelussa ääneen pääsee kourallinen asiantuntijoita ja keskustelusta puuttuu moniäänisyys ja erilaiset näkemykset. Tulevaisuudet ovat kuitenkin liian tärkeitä, että ne voisi jättää vain muutamien ihmisten käsiin. Kansalaiset tulisikin ottaa huomattavasti laajemmin mukaan tulevaisuutta koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Tämä lisäisi osallisuutta, luottamusta ja sitoutumista vaadittaviin muutoksiin. Tahot, jotka laajasti hyödyntävät kansalaisten ja yhteisöjen näkökulmia ja kollektiivista älyä, pärjäävät tulevaisuudessa paremmin, sillä ne ovat ottaneet huomioon asioita moninäkökulmaisesti, eivätkä jää niin todennäköisesti jumiin totuttuihin tai vanhentuneisiin ajattelu- ja toimintamalleihin. Tulevaisuusvallan laajentaminen on samalla demokratian vahvistamista.

Tulevaisuusvallan laajentaminen tarkoittaa esimerkiksi tulevaisuuskeskusteluun mukaan kutsumista, huomiotta jääneiden äänten esille tuomista, tulevaisuusnäkymien monipuolistamista ja tulevaisuusajattelun edellytysten luomista moninaisemmalle joukolle. Tämä edellyttää eri kohderyhmille sopivien menetelmien ja lähestymistapojen hyödyntämistä, keskustelun ulkopuolella olevien kohderyhmien tavoittamista ja tulevaisuusajattelun popularisoimista. Kaikki ajattelevat tulevaisuuksia, ja kaikkia voi siinä myös tukea.

Olemme Sitrassa työskennelleet tulevaisuusvallan laajentamisen parissa reilun vuoden verran ja työ jatkuu. Rahoittamiemme kokeiluhankkeiden kautta olemme sekä saaneet arvokkaita oppeja siitä, mitä erilaisten näkökulmien huomioiminen tarkoittaa käytännössä, että ymmärrystä siitä, miten tärkeän asian äärellä olemme. Se, näkeekö itsensä kuvailluissa tulevaisuuksissa tai kokeeko, että voi vaikuttaa, on aivan keskeistä hyvinvoinnin, luottamuksen ja osallisuuden näkökulmasta.

Yksi konkreettisempi idea tulevaisuusvallan laajentamiseksi on perustaa satunnaisotannalla valittu suomalaisia edustava kansalaisparlamentti miettimään Suomen toivottavia tulevaisuuksia ja tekemään eräänlaista ”kansalaisten tulevaisuusselontekoa” valtioneuvoston tulevaisuusselontekoa täydentämään ja

kommentoimaan. Sitra on ollut mukana kokeilemassa ja rahoittamassa kansalaisparlamenttia marraskuussa 2023 osana laajempaa hanketta, jossa tutkitaan uusia, demokratiaa vahvistavia vaikuttamisen tapoja.

Hyvä esimerkki tulevaisuusvallan laajentamisesta ovat myös edellisen tulevaisuusselonteon yhteydessä toteutetut tulevaisuusdialogit. Näitä Erätauko-menetelmällä toteutettuja keskusteluita tulevaisuuksista kannattaa järjestää jatkossakin ja vakiinnuttaa ne tavaksi suomalaiseen ennakointikulttuuriin.

Ehdotamme, että selvityshankkeissa kiinnitetään huomiota tulevaisuusvaltaan, erityisesti siihen, kuka saa äänensä kuuluviin ja miten.

Tulevaisuusajattelun kyvykkyyksien lisääminen on edellytys rakentavalle tulevaisuuskeskustelulle

Kaikki ajattelevat tulevaisuutta jollain tasolla ja kaikki pystyvät ajattelemaan tulevaisuuksia monipuolisemmin ja systemaattisemmin. Tämä kuitenkin edellyttää harjoitusta. Samalla kun on tärkeää luoda keinoja tulevaisuuskeskustelun käymiseen ihmisten omista lähtökohdista käsin, on tarpeen myös lisätä jokaisen kyvykkyyttä ymmärtää muutoksia, haastaa oletuksia ja kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia. Tätä kyvykkyyttä on kutsuttu mm. tulevaisuuslukutaidoksi.

Tulevaisuusajattelun voi nähdä olevan murrosajan oikeus ja velvollisuus, eräänlainen kansalaistaito. Mitä parempia olemme ymmärtämään muutoksia ja niiden välisiä jännitteitä sekä kuvittelemaan toisenlaisia tulevaisuuksia, sitä paremmat edellytykset meillä on käydä rakentavaa tulevaisuuskeskustelua ja myös toimia parempien tulevaisuuksien eteen. Parhaiten oppii tekemällä ja tekemistä reflektoimalla. Siksi kaikki tulevaisuuteen suuntautuneet hankkeet voi nähdä myös mahdollisuuksina kehittää osallistujien tulevaisuusajattelun kyvykkyyksiä.

Ehdotamme, että selvityshankkeet pyrkivät osaltaan lisäämään kohderyhmiensä tulevaisuusajattelun kyvykkyyksiä.

Mikko Dufva,
Johtava asiantuntija,
Sitra
22.11.2023

Megatrendit: mikä on muutoksen kokonaiskuva ja mitä emme vielä riittävästi ole ottaneet huomioon?

Megatrendit ovat useista ilmiöistä koostuvia kehityssuuntia, jotka kuvaavat muutoksen laajoja kaaria. Ne tapahtuvat usein globaalilla tasolla ja kehityssuunnan uskotaan usein jatkuvan samansuuntaisena. Megatrendit tuovat esiin ympärillämme tällä hetkellä korostuvia ilmiöitä ja auttavat ymmärtämään muutosten kokonaiskuvaa.

Sitra julkaisi megatrendiselvityksen tammikuussa 2023. Siinä kuvataan muutosten kokonaiskuvaa viiden teeman kautta, joita ovat luonto, ihmiset, valta, teknologia ja talous. Tämän jaottelun pohjalta luodut kuvaukset muutoksen suurista linjoista ovat edelleen hyvä lähtökohta sen tarkasteluun, millaisiin asioihin kannattaisi selvityshankkeissa tarttua. Tärkeää on myös tarkastella muutoksia suhteessa toisiinsa, ei vain erillisinä kehityskulkuina. Tällöin voidaan yrittää löytää myös ratkaisuja, jotka vastaavat samalla useamman megatrendin nostamiin ongelmiin. Käymme seuraavaksi megatrendit läpi lyhyesti muutosten kokonaiskuvan luomiseksi. Nostamme jokaisesta teemasta esiin muutaman esimerkin ilmiöistä, joista ei vielä keskustella riittävästi ja joihin voisi syventyä tarkemmin.

Luonnon kantokyky murenee – miten päästään ekologiseen jälleenrakennukseen?

Elämme keskellä ekologista kestävyyskriisiä. Ihmisen toiminta kuormittaa elollista ja elotonta luontoa yli kantokyvyn rajojen ja vaarantaa siten koko taloutemme ja hyvinvointimme pohjan. Meillä on kasvava kiire ekologiselle jälleenrakennukselle, eli siirtymälle luonnon tilaa ja ihmisten hyvinvointia parantavaan yhteiskuntaan.

Syyskuussa 2023 Stockholm Resilience Center julkaisi uusimman päivityksen planetaarisista rajoista. Ensimmäistä kertaa kaikki yhdeksän rajat on nyt arvioitu ja kuusi niistä on jo ylitetty. Ympäristökriisiä tulee ratkoa ja tarkastella kokonaisuutena. Tähän liittyy kaksi keskeistä ajatusmallien muutosta: luontopääoma ja luontopohjaiset ratkaisut.

Luontopääoma tarkoittaa kaikkien niiden asioiden varantoa, joita luonto meille tarjoaa ja joista taloutemme ja hyvinvointimme on täysin riippuvainen. Tätä pääomaa tarkastellut Dasguptan raportti toteaa, että olemme olleet ihmiskuntana huonoja taseenhoitajia ja kerryttäneet muita pääomalajeja luontopääoman kustannuksella.Ihmiskunnan kysyntä on suurempi kuin luonnon

kapasiteetti ylläpitää palvelujensa tarjontaa ja luontopääomamme siis hupenee jatkuvasti.

Taloutemme on kuitenkin täysin riippuvainen luontopääomasta. Romahduttamalla luontopääoman tason viemme samalla tulevan taloutemme ja hyvinvointimme pohjan. Yli puolet maailman taloudellisesta tuotannosta on suoraan riippuvainen luonnon ekosysteemien toiminnasta. Luonnon ihmiselle tarjoamien hyötyjen arvo on rahassa mitattuna 125-150 biljoonaa dollaria vuodessa – suurempi kuin maailman yhteenlaskettu BKT. Talouden kääntäminen luontopositiiviseksi onkin mahdollisuus luoda uutta työtä ja taloudellista menestystä. Maailman talousfoorumi arvioi, että siirtymä luontoa vahvistaviin toimintamalleihin voisi tuoda globaalisti yritysten liikevaihdolle lisäystä jopa 10 biljoonaa dollaria vuodessa ja 395 miljoonaa uutta työpaikkaa vuoteen 2030 mennessä.

Mikä voisi olla Suomen rooli näillä markkinoilla? Miten luonto kytkeytyy kansantalouteen? Mitä hyötyjä luonto tuottaa meille, mikä on niiden rahallinen arvo, ylittääkö kysyntämme luonnon kyvyn ylläpitää niiden tarjontaa? Mikä olisi luontopääoman kulumisella korjattu talouden kasvuennuste?

Luonnolla on merkittävä rooli myös ratkaisujen tarjoajana. Tällaiset luontopohjaiset ratkaisut (nature-based solutions) voivat säästää julkista rahaa ja luoda markkinaa uusille innovaatioille. Esimerkiksi kosteikon perustaminen voi usein tulla halvemmaksi kuin vedenpuhdistamon rakentaminen. Luontopohjaisten ratkaisujen skaala ulottuu suurista infrahankkeista kuluttajille myytäviin tuotteisiin ja palveluihin. Esimerkiksi Pariisi istuttaa satojatuhansia puita pitääkseen kaupunki-ilman lämpötilan siedettävissä rajoissa voimistuvien helleaaltojen aikakaudella, viherseinän on todettu parantavan työntekijöiden immuunivastetta toimistotiloissa jo kahdessa viikossa, ja luontokosketuksen vahvistavan päiväkotilasten immuunijärjestelmää.

Luontopohjaisten ratkaisuiden ennakoidaan yleistyvän nopeasti, jolloin myös kasvun mahdollisuudet ovat merkittäviä. Vuonna 2022 luontopohjaisiin ratkaisuihin investoitiin yksityistä rahaa 26 miljardin dollarin edestä. YK:n ympäristöohjelman mukaan investointitarve on vähintään 11 tuhatta miljardia dollaria vuoteen 2050 mennessä. Luontopohjaisten ratkaisujen potentiaali on Suomessa kuitenkin käytännössä lähes täysin hyödyntämättä. Niillä voitaisiin niin säästää julkista rahaa kuin luoda uutta kasvua uusien innovaatioiden ympärille esim. rakennetussa ympäristössä tai terveysalalla.

Mikko Dufva,
Johtava asiantuntija,
Sitra
22.11.2023

Hyvinvoinnin haasteet kasvavat – miten päästään kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin?

Monet muutokset suomalaisessa yhteiskunnassa ja maailmalla haastavat ihmisen hyvinvointia. Väestö ikääntyy, monimuotoistuu ja keskittyy kasvukeskuksiin. Työelämän ja toimeentulon epävarmuudet, ekologinen kestävyyskriisi ja pandemia voimistavat mielenterveysongelmia.

Hyvinvointikeskustelussa vähemmälle huomiolle on jäänyt, että ihmiset ovat osa luontoa ja hyvinvointimme on suoraan riippuvaista luonnon hyvinvoinnista. Ymmärrämme yhä paremmin, että toimivat ekosysteemit ovat edellytys sille, että mekin pärjäämme. Myös ihmiskeho on ekosysteemi, joka on vuorovaikutuksessa muiden ekosysteemien kanssa.

Elinympäristöjemme ja elintapojemme muutosten myötä kehoissamme oleva mikrobisto on köyhtynyt. Muutokset ovat johtaneet immuunijärjestelmiemme heikentymiseen ja siihen, että kehomme ylireagoi ärsykkeisiin, joista ei kuitenkaan todellisuudessa ole meille vaaraa. Tämä näkyy tilastoissa monien ei-tarttuvien tautien, kuten suolistotulehdusten, allergioiden, astman ja diabeteksen lisääntymisenä. Köyhtyneillä suolistomikrobeilla on kytköksiä myös mielen hyvinvointiin. Kysymys kuuluukin, millaisiin toimiin meidän tulisi ryhtyä tilanteen korjaamiseksi? Pitäisikö terveydenhuollossa panostaa sairauksien hoitamisen lisäksi ympäristönsuojeluun? Miten asuinympäristöjä voisi suunnitella jatkossa tavoilla, jotka lisäisivät luonnon moninaisuutta niin ympäristössämme kuin meissä ihmisissä?

Demokratian kamppailu kovenee – miten päästään vahvaan luottamukseen ja osallisuuteen?

Yhteiskuntajärjestelmät ovat koetuksella kriisien kasautuessa. Keskustelun kärjistyminen, hämmennyksen lietsominen ja geopoliittinen valtataistelu luovat tarpeen uudistaa päätöksentekoa ja vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Kasvava uhka konfliktien eskaloitumisesta ja kiristynyt geopoliittinen tilanne edellyttävät pitkäjänteistä ja eri vaihtoehtoja rohkeasti tutkivaa otetta tulevaisuusajatteluun.

Tässä tilanteessa demokratian vahvistaminen on tärkeämpää kuin koskaan. Yhden mahdollisuuden siihen tarjoaa teknologia, jonka kehitys tulisi kääntää demokratian uhasta mahdollisuudeksi. Kansainvälisesti tähän pyritään monilla tavoin, mm. demokratiateknologiaksi, DemTechiksi, kutsutuilla ratkaisuilla, jotka on varta vasten kehitetty tukemaan ja täydentämään osallisuutta ja demokratiaa

– toisin kuin esimerkiksi nykyiset some-alustapalvelut. Tälle olisi myös kysyntää: Sitran teettämän kyselytutkimuksen mukaan suomalaiset toivovat, että päätöksentekoon ja yhteisiin asioihin voisi vaikuttaa helposti verkossa. Somessa kuuluvat kuitenkin lähinnä äänekkäimpien mielipiteet, ja on vaarana, että moni jättäytyy sivuun.

DemTech on Euroopassa nouseva toimintakenttä, joka kytkeytyy myös ns. deliberaatioaaltoon, eli suoran demokratian toimintamallien yleistymiseen. Teknologian avulla voidaan tukea ja täydentää erilaisia suoran demokratian toimintamalleja tai järjestää laajoja kansalaiskonsultaatioita, kuten syksyllä 2023 järjestetty Mitä mieltä Suomi -kampanja.

Liberaalidemokratian edellytys on itsenäinen yksilö, joka pystyy muodostamaan mielipiteitä ja tietämään mikä on totta ja mikä ei. Uudenlaiset teknologiaratkaisut voisivat auttaa meitä tunnistamaan ja suojautumaan esimerkiksi informaatiovaikuttamiselta ja verkkohäirinnältä. Jopa 68 prosenttia suomalaisista kokee yhteiskunnallisen keskustelun menneen huonompaan suuntaan, ja tutkitusti tämä myös vähentää halukkuutta osallistua.

Kilpailu digivallasta kiihtyy – miten päästään reiluun digimaailmaan?

Teknologia kehittyy nopeasti ja uutta teknologiaa otetaan käyttöön uusilla elämän osa-alueilla. Dataa kerätään ja hyödynnetään yhä enemmän ja sen pohjalta tarjotaan uusia räätälöityjä palveluita niin yksilöille kuin organisaatioiden käyttöön. Samalla kiistellään digitaalisesta vallasta, eli siitä, kuka kerää ja hyödyntää dataa, digimaailman pelisäännöistä, teknologian vaatimista resursseista ja yleisemmin teknologian kehityssuunnista.

Suomi on sijoittamassa ennennäkemättömän määrän julkisia varoja tki-toimintaan. On äärimmäisen tärkeää, että nämä varat sijoitetaan vaikuttavasti. Vaarana on panostusten sirpaloituminen. Tähän asti keskustelu on painottunut rahoituksen määrään ja saajiin, eikä siihen, mitä rahalla saadaan aikaan. Tässä ajassa on tärkeä miettiä rahan käyttöä strategisesti. Pienellä maalla pitää olla rohkeutta valita strategisia kärkiä.

Mahdollisia strategisia kärkiä Suomelle ovat suurteho ja kvanttilaskenta, nopeat langattomat verkot, kyberturvallisuus ja tekoälyn hyödyntäminen. Näitä ei tule nähdä erillisinä, vaan yhdessä. Kansantalouden ja innovaatiojärjestelmän viime vuosien heikko kehitys viittaavat siihen, ettei kasvavilla T&K-panostuksista saada parasta mahdollista vaikuttavuutta ilman innovaatiojärjestelmän perinteisten ajattelu- ja toimintamallien uudistamista. Siksi on tarpeen miettiä,

millaisen kokonaisuuden strategiset kärjet muodostavat ja millainen ekosysteemi niiden ympärille saadaan luotua. Samalla on kiinnitettävä huomiota teknologisen kehityksen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin laajasti – rakentavatko panostukset aidosti myös reilumpaa digimaailmaa?

Talouden perusta rakoilee – miten päästään korjaavaan ja uusintavaan talouteen?

Globaali eriarvoisuuden kasvu ja ekologinen kestävyyskriisi luovat tarpeen uudistaa taloutta. Vauraus keskittyy yhä pienemmälle joukolle ihmisiä, ja äärisääolojen lisääntyminen ja luonnon tarjoamien palveluiden romahdus murentavat talouden edellytyksiä. Vastuullisuus korostuu kaikessa toiminnassa.

Talouden uudistamisesta puhuttaessa huomio on usein kestävyydessä. Tästä tulisi päästä jo eteenpäin, sillä pelkkä kestävyys ei riitä. Uudet avaukset ja tulevaisuuden suunta ovat regeneratiivisessa eli uusintavassa taloudessa. Tämä tarkoittaa taloutta, joka toimii elämän palveluksessa vahvistaen niiden luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa, joista myös talous on viime kädessä riippuvainen. Talouden toimintaa sovelletaan samoja periaatteita, jotka edistävät kaikkien elävien järjestelmien systeemistä terveyttä.

Kyse ei ole vain siitä, mitä asioita ihmiset tekevät luonnon ja muiden ihmisten hyväksi, vaan siitä, miten ihmiset toimivat yhteistyössä luonnon ja muiden ihmisten kanssa. Elinvoiman uusintaminen on tuolloin sisäänrakennettu talouden kaikkeen toimintaan. Siirtyminen uusintavaan talouteen edellyttää alussa mainittua narratiivien tarkastelua ja haastamista. Tarvitaan siltaa nykyisen ja uuden ajattelutavan välille. Tämä edellyttää myös taloustieteiden avautumista uusintavan talouden edellyttämälle moni- ja poikkitieteisyydelle.

Ehdotamme, että selvityshankkeissa kiinnitetään huomiota megatrendien nostamiin haasteisiin ja muutosten välisiin kytköksiin. Esimerkkejä tarkasteltavista asioista ovat luontopääoma ja luontopohjaiset ratkaisut, ihmisen ja muun luonnon hyvinvoinnin kytkökset, demokratiateknologiat, strategiset teknologiavalinnat ja uusintava talous. Lisäksi kannattaa katsoa, millainen kokonaisuus selvityshankkeista muodostuu ja millaisia kytköksiä niiden välillä on.